

Список використаних джерел та літератури:

1. Wiesław Szot. Bioterroryzm a bezpieczeństwo w dobie globalizacji. Bezpieczeństwo Teoria i praktyka. 2012. Nr 2 (VII). S. 25-40.
2. Конвенції про заборону розробки, виробництва та накопичення запасів бактеріологічної (біологічної) і токсинної зброї та про їх знищення https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/995_054
3. Marcin Weiner, Karolina Tarasiuk. Uwarunkowania prawne współczesnego bioterroryzmu. Rozprawy Społeczne. 2017. Nr 3. Tom 11. S. 22-29.
4. Про національну безпеку України: Закон України від 21.06.2018 р. № 2469-VIII. URL: <http://zakon.rada.gov.ua/laws/show/2469-19>
5. Про Основні засади (стратегію) державної екологічної політики України на період до 2030 року : Закон України від 28.02.2019 р. № 2697-VIII. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/2697-19>

Бордюг Іван Олександрович,
магістрант історичного факультету,
Житомирський державний університет імені І. Франка

АКТУАЛЬНІ ТЕОРІЇ ПОХОДЖЕННЯ ДЕРЖАВИ

На сьогоднішній день існує значна кількість теоретичних поглядів на процес походження держави, її поняття та призначення. Таке різноманіття пов'язане насамперед історичними умовами та особливостями. Розроблені і обгрунтовані у різні часи підходи до питання походження держави базуються на різному обсязі накопичених знань, на різноманітних політичних та ідеологічних поглядах, орієнтовані на різні прошарки суспільства та їх розробка залежала від різних географічних умов та економічних чинників.

Питання походження держави як явища зацікавило вчених вже давно, але попри це, питання не втратило своєї актуальності. Серед сучасних вчених чимало приділило увагу дослідженню теорій походження держави. В даній статті опрацьовані погляди на це питання М. Абдулаєва, О. Балинської, В. Котюка, М. Марченка та М. Новика.

Метою даної роботи є дослідження та загальнотеоретичний аналіз основних теорій походження держави.

В результаті еволюційного розвитку людина задля задоволення своїх потреб поступово перейшла від привласнюючої до відтворювальної форми господарювання спрямованої на виробництво знарядь праці, продовольчих запасів та ін. Саме перехід до виробничої економіки послужив поштовхом до великих поділів суспільної праці - відділенню скотарства від землеробства, виокремлення ремесла і окремого прошарку людей, зайнятих у сфері обміну – торгівлі [4, с.41]. В нових умовах зростала роль чоловічої праці, яка стала явно пріоритетною у порівнянні з домашньою жіночою працею. Родова община поступово почала дробитися на патріархальні сім'ї (землеробів, скотарів, ремісників), інтереси яких вже не зовсім збігалися з інтересами роду. Тому неминуchoю при поділі праці стала спеціалізація задля підвищення її продуктивності. Додатковий продукт як наслідок зростання продуктивності

праці зумовив появу економічної можливості для товарообміну і привласнення результатів чужої праці, виникнення приватної власності, соціального розшарування первісного суспільства, утворення класів, а в кінцевому рахунку зародження держави і права [4, с. 53].

На думку М. Абдулаєва, родова організація суспільства трансформувалася в державу еволюційно, зберігаючи історичну спадкоємність, проходячи перехідні стадії. Однією з таких перехідних, додержавних форм була військова демократія, де органи родового громадського самоврядування ще зберігалися, але поступово набирали силу нові протодержавні структури в особі воєначальника і його дружини [1, с. 61].

Тут з'явилися зачатки військово-насиленницького примусу і придушення, бо традиційна родова організація самоврядування вже не в змозі була вирішити виникаючі протиріччя, які все більше руйнували вікові порядки [1, с. 68].

Формування держави, на думку М. Марченка, - тривалий процес, який ймовірно у різних народів йшов різними шляхами. Одним з основних є східний шлях виникнення держави, який вчений пов'язує азійським способом виробництва (спочатку Стародавній Схід, потім Африка, Америка). Тут дуже стійкими, традиційними виявилися соціально-економічні відносини і структури родового ладу – землеробська община, колективна власність. Тому управління громадською власністю ставало найважливішою функцією родоплемінної знаті, яка поступово перетворювалася на відокремлену соціальну групу (стан, касту), а її інтереси все більше відокремлювалися від інтересів інших членів суспільства [5, с. 47].

В. Котюк підкреслював, що східний (азійський) варіант виникнення державності відрізняється від інших варіантів головним чином тим, що тут родоплемінна знать, яка виконувала громадські посади, плавно трансформувалася в державні органи (державно-чиновницький апарат), а суспільна (колективна) власність поступово перетворилася на державну. Приватна власність не мала істотного значення [3, с. 319].

Вчені переконані, що по іншому історичному шляху йшов процес виникнення держави на території Європи, де головним державотворчим чинником було класове розшарування суспільства, обумовлене інтенсивним формуванням приватної власності на землю, худобу, рабів. У найбільш чистому вигляді цей процес проходив в Афінах. В Римі на час виникнення класів і держави великий вплив справила тривала боротьба двох угруповань вільних членів родоплемінного суспільства патриціїв і плебеїв [4, с. 117]. В результаті перемоги останніх в ньому утвердилися демократичні порядки: рівноправність всіх вільних громадян, можливість кожного бути одночасно землевласником і воїном і ін. [4, с. 119].

Слід навести й інші теорії походження держави, які стали виникати, відображаючи рівень розвитку економічного ладу суспільної свідомості. Теологічна теорія виникнення держави (Августин, Фома Аквінський та ін.) є однією з найдавніших. Її творці вважали, що держава вічно існує в силу божественної волі, а тому кожен зобов'язаний миритися перед цією волею, підкорятися їй у всьому. Згідно теологічної теорії, творець всього суцього на

Землі, в тому числі держави, - Бог, проникнути ж в таємницю божественного задуму, збагнути природу і сутність держави неможливо. Надаючи державі і державної влади божественний ореол, ця теорія притаманними їй засобами піднімала їх престиж, суворо засуджувала злочинність, сприяла утвердженню в суспільстві взаєморозуміння і розумного порядку [6, с. 78].

Інша, патріархальна теорія була широко поширена у Стародавній Греції і рабовласницькому Римі. Відповідно до цієї теорії, держава являє собою природну форму людського життя, поза державою спілкування людини з собі подібними неможливо. Як істоти суспільні люди прагнуть до об'єднання, до утворення патріархальної сім'ї. А збільшення числа цих сімей і їх об'єднання призводять до утворення держави. Державна влада є продовженням і розвитком батьківської влади. Патріархальна теорія знайшла сприятливий ґрунт в Росії. Адже до цього часу існує певна традиція віри у доброгочаря, вождя чи просто «сильну руку» здатну вирішувати всі проблеми. По суті своїй така традиція антидемократична, прирікає людей на пасивне очікування чужих рішень, знижує соціальну активність, відповідальність за долю своєї країни [6, с. 81].

Теорія договірної походження держави (Г. Гроцій, Б. Спіноза, Дж. Локк) також виникла в глибині століть. Відповідно до неї, держава виникла в наслідок договірної об'єднання людей з метою забезпечення справедливості. За цим договором люди передають частину своїх прав державній владі і беруть зобов'язання підкорятися їй, а держава зобов'язується охороняти невідчужувані права людини, тобто право власності, свободу, безпеку. Теорія договірної походження держави не відповідає на питання, де, коли і яким чином відбувся суспільний договір, хто був його учасником або свідком. Ця теорія вперше показала, що держава виникає (нехай і в силу об'єктивних причин) як результат свідомої і цілеспрямованої діяльності людей. Його можна планомірно удосконалювати, перетворювати, пристосовувати до умов, що постійно змінюються. Договірна теорія поклала початок вченню про народний суверенітет, який означає підконтрольність, підзвітність перед народом всіх державно-владних структур, їх змінюваності, то стане ясно, що вона і сьогодні актуальна [6, с. 92].

Теорія насильства (завоювання) виникла і набула поширення наприкінці XIX - початку XX ст. Її засновники (Л. Гумплович, К. Каутський, Е. Дюрінг та ін.) спиралися на відомі історичні факти (виникнення німецьких і угорських держав). За нею, головною передумовою створення держави є війна і завоювання. Відповідно цієї теорії, перші держави утворилися з племен, асимільованих завоюванням. В ній теорія гіпертрофована роль насильства і ігноруються соціально-економічні фактори. Щоб виникла держава, необхідний такий рівень економічного розвитку, який дозволив би містити державний апарат і виробляти відповідну військову зброю. Якщо подібних економічних умов немає, ніяке насильство саме по собі не може привести до виникнення держави. Разом з тим безперечним є те, що насильство, завоювання відігравало важливу роль в державотворчому процесі. Воно не було першопричиною утворення держави, але служило могутнім каталізатором цього процесу [5, с. 423].

Висновки. Таким чином, у юридичній науці є низка теорій, які з різних позицій та підходів пояснюють процес створення перших держав та подальші державотворчі процеси. Даний перелік не є вичерпним і повним. Розглянувши основні теорії, неможливо однозначно стверджувати, яка з даних теорій є найбільш реалістичною та обґрунтованою, адже на користь практично кожної з них, більшою чи меншою, мірою можна віднайти підтвердження, або ж навпаки, спростування.

Список використаних джерел та літератури:

1. Абдуллаев М.И. Проблемы теории государства и права: [учебник] / М.И. Абдуллаев, С.А. Комаров. – СПб.: Питер, 2003. – 576 с.
2. Балинська О. М. Проблеми теорії держави і права: [навч. посібник] / О. М. Балинська, Т. Х. Герасимів. – вид. 2-е, доп. і перероб. – Л.: Вид-во ЛьвДУВС, 2010. – 416 с.
3. Котюк В.О. Загальна теорія держави і права / Навчальний посібник / В.О. Котюк.- К.: Атіка, 2005.- 592 с.
4. Котюк В.О. Основи держави і права. Навчальний посібник.- 3-тє вид., доп. і перероб. / В.О. Котюк.- К.: Атіка, 2001.- 432 с.
5. Марченко М.Н. Теория государства и права: [учебник] / М.Н. Марченко. – [2-е изд., перераб. и доп.]. – М.: Проспект, 2009. – 768 с.
6. Новик М. К. Теорія держави і права : Практикум / М. К. Новик, В. А. Новик; Житомир. держ. пед. ун-т ім. І.Франка. Каф. всесвіт. історії. - Житомир : Полісся, 2004. – 213 с.

Василенко Леся Петрівна,
кандидат юридичних наук, доцент,
Житомирський національний агроекологічний університет

**ВІДПОВІДАЛЬНІСТЬ ЗА ШКОДУ, ЗАВДАНУ
НЕПОВНОЛІТНІМИ ОСОБАМИ ТА/АБО НЕПОВНОЛІТНІМ ОСОБАМ
ЗА ЦИВІЛЬНИМ ЗАКОНОДАВСТВОМ**

Виходячи із змісту ст. 2 ЦКУ одним із учасників цивільних відносин визначаються фізичні особи [1]. Для визнання осіб суб'єктами цивільного права, в т.ч. суб'єктами цивільних правовідносин, необхідна наявність цивільної правосуб'єктності, тобто їх правоздатності та дієздатності. Правоздатність для фізичних осіб настає з народження. Щодо дієздатності, неповнолітні особи (особи у віці від 14 до 18 років), відповідно до ст. 32 ЦКУ, мають неповну цивільну дієздатність [1]. Ці особи можуть вчиняти такі ж правочини як і малолітні (тобто дрібні побутові правочини) з помітним розширенням їх змісту. Обсяг розширення змісту правочинів законодавчо не врегульований. Отже, особи, що наділені неповною дієздатністю можуть вчиняти дрібні побутові правочини, реалізувати особисті майнові та немайнові права на результати інтелектуальної власності. Неповнолітні мають право розпоряджатися своїм заробітком, стипендією та іншими доходами. Особи наділені неповною цивільною дієздатністю можуть реалізувати особисті немайнові та майнові права щодо результатів інтелектуальної діяльності. Тобто,